

تاریخچہ روحانیت شیعہ

محمد صدیقی

www.ketabir

کتب خانہ

سرشناسنامه: صمدی، محمد
عنوان و نام پدیدآور: تاریخچه روحانیت شیعه / محمد صمدی؛ تهیه کننده مرکز
مطالعات و پاسخ گویی به شبهات.
مشخصات نشر: قم: مرکز مدیریت حوزه های علمیه، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۲۳۲ ص
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۵۰-۳۳-۱
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص. (۲۱۹) - ۲۳۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع: شیعه - روحانیت - تاریخ
موضوع: روحانیت - فعالیت های سیاسی
شناسنامه افزوده: حوزه های علمیه - قم. مرکز مطالعات و پاسخ گویی به شبهات
شناسنامه افزوده: مرکز مدیریت حوزه های علمیه
رده بندی کنگره: ۲۹۴ / ۳۱۸ / ۸ / ۲۲۳
رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۴۵
شماره کتابشناسی ملی: ۹۲۳۶۲۸

تاریخچه روحانیت شیعه

نویسنده: محمد صمدی

تهیه کننده: مرکز مطالعات و پاسخ گویی به شبهات

ناشر: مرکز مدیریت حوزه های علمیه

چاپ: سلیمانزاده

شمارگان: ۲۰۰۰

قیمت: ۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۵۰-۳۳-۵

آدرس: قم - خیابان معلم - کوچه شماره ۱۲ - پلاک ۱۴ - جنب ساختمان جامعه مدرسین حوزه علمیه

مرکز مطالعات و پاسخ گویی به شبهات

تلفن: ۳۷۷۳۷۲۱۷ - ۰۲۵ تلفکس: ۳۷۷۳۷۲۱۳ - ۰۲۵

انتشارات: ۳۷۷۴۸۳۸۳ - ۰۲۵

فهرست مطالب

۱۱	.....	مقدمه
		فصل اول: کلیات
۱۷	.....	مفاهیم
۱۷	.....	۱. روایت
۱۹	.....	۲. حوزه روایت
۲۰	.....	۳. مرجع
۲۱	.....	۴. شیعه
۲۲	.....	جایگاه عالمان دینی، فن و روایات
۲۲	.....	الف. عالم دینی در قرآن
۲۴	.....	ب. عالم دینی در روایات
۲۶	.....	ضرورت‌های وجودی روحانیت در اسلام
۲۸	.....	۱. فهم دین
۲۹	.....	۲. تبلیغ دین
۳۱	.....	۳. حلقه وصل مردم به امامان
۳۲	.....	۴. پاسخ‌گویی به شبهات و پرسش‌ها
۳۴	.....	۵. امر به معروف و نهی از منکر و احیای آن
۳۶	.....	۶. مبارزه با ستمگران
۳۷	.....	۷. مرجعیت علمی و دینی
۳۸	.....	۸. مرزبانی از فرهنگ و میراث اسلامی
۴۰	.....	۹. احیای دین
۴۵	.....	۱۰. رهبری سیاسی و اجتماعی جامعه

فصل دوم: روحانیت از عصر نبوی تا شهادت امام صادق (ع)

- الف. عصر نبوی ۴۹
۱. سلمان فارسی ۵۲
  ۲. معاذ بن جبل ۵۴
  ۳. عبدالله بن مسعود ۵۵
  ۴. اسلم ابورافع ۵۶
  ۵. ابوذر غفاری ۵۷
- ب. عصر علوی ۵۹
۱. کمیل بن زیاد نخعی ۶۳
  ۲. صعصعه بن صوحان عبدی ۶۵
  ۳. ابوالأشعث وثلج ۶۶
  ۴. اصم بن نیا ۶۸
- ج. از شهادت امام علی (ع) تا عاشورا ۶۸
۱. حبیب بن مظاهر ۷۰
  ۲. رشید هجرى ۷۱
  ۳. میثم تمار ۷۲
  ۴. حجر بن عدی ۷۴
- د. از عاشورا تا شهادت امام صادق (ع) ۷۵
- عصر امام سجاد (ع) ۷۵
۱. ابان بن تغلب بن رباح ۷۷
  ۲. ابو حمزه ثمالی ۷۸
  ۳. سعید بن جبیر ۷۸
  ۴. ابو خالد کابلی ۷۹
- عصر امام باقر (ع) ۸۰
۱. برید بن معاویه عجلى ۸۲
  ۲. محمد بن مسلم ۸۳
  ۳. جابر بن یزید جعفی ۸۴
  ۴. فضیل بن یسار ۸۴
- عصر امام صادق (ع) ۸۶

۱. مؤمن الطاق ۹۰
۲. هشام بن حکم ۹۱
۳. زرارۀ بن اعین ۹۲

فصل سوم: روحانیت از شهادت امام صادق (ع) تا آغاز غیبت کبری

الف: عصر امام کاظم (ع) ۹۸

۱. صفوان بن یحیی ۹۹
۲. حسن بن محبوب ۱۰۰
۳. زکریا بن ادریس قمی ۱۰۱
۴. علی بن یقطین ۱۰۳

ب: عصر امام رضا (ع) ۱۰۴

۱. احمد بن محمد بن نصر بن نبطی ۱۰۷
۲. محمد بن آق ۱۰۸
۳. یونس بن عبد الرحمن ۱۰۹
۴. عبدالسلام ۱۱۰

ج: عصر امام جواد (ع) ۱۱۱

۱. محمد بن اسماعیل بن بزیر ۱۱۲
۲. محمد بن ابی عمیر ۱۱۳
۳. علی بن مهزیار اهوازی ۱۱۴

د: عصر امام هادی (ع) ۱۱۵

۱. حسن بن راشد ۱۱۷
۲. ایوب بن نوح ۱۱۸
۳. حسن بن علی (حسن اطروش) ۱۱۸
۴. عبدالعظیم حسنی ۱۱۹

هـ: عصر امام حسن عسکری (ع) تا آغاز غیبت ۱۲۰

۱. احمد بن اسحاق قمی ۱۲۳
۲. عبدالله بن جعفر حمیری ۱۲۴
۳. ابوسهل اسماعیل بن علی نوبختی ۱۲۴
۴. محمد بن حسن صفار ۱۲۴

و: عصر غیبت صفری امام مهدی (ع) ۱۲۵

۱. عثمان بن سعید عمری ۱۲۷
۲. محمد بن عثمان عمری ۱۲۸
۳. حسین بن روح نوبختی ۱۲۹
۴. علی بن محمد سمری ۱۳۱
۵. علی بن بابویه قمی ۱۳۱
۶. محمد بن یعقوب کلینی ۱۳۲

فصل چهارم: جایگاه روحانیت پس از غیبت کبری

- الف. جایگاه علمی و فرهنگی ۱۳۷
۱. تشکیل حوزه‌های علمیه ۱۳۹
۲. احیا و حراست از فرهنگ اصیل دینی ۱۴۱
۳. تألیف و تدوین کتب در علوم مختلف ۱۴۳
- ب. جایگاه سیاسی و اجتماعی ۱۴۴
۱. نظام وکالت ۱۴۵
۲. نیابت خاصه ۱۴۸
۳. نیابت عامه ۱۴۹

فصل پنجم: باید ها و نباید های جایگاه روحانیت

۱. ساده‌زیستی و مهرورزی ۱۵۷
۲. توجه به وحدت ۱۵۹
- وحدت اسلامی ۱۵۹
- وحدت صنفی ۱۶۱
- وحدت مراکز علمی ۱۶۳
۳. تکلیف محوری ۱۶۵
۴. شناخت و طرد جریانهای نفوذی ۱۶۶
۵. پرهیز از عوام‌زدگی و غفلت از زمان‌شناسی ۱۶۷
۶. بصیرت‌گرایی ۱۶۸

فصل ششم: مراکز و حوزه‌های علمی شیعه

۱. حوزه علمیة مدینه ۱۷۴
۲. حوزه علمیة کوفه ۱۷۵

۱۷۶	۳. حوزه علمیة نجف اشرف
۱۷۷	۴. حوزه علمیة قم
۱۸۰	۵. حوزه علمیة بغداد
۱۸۱	۶. حوزه علمیة حله
۱۸۳	۷. حوزه علمیة سامرا

فصل هفتم: بررسی چند پرسش

۱۸۷	الف: چرایی ارتباط علما با سلاطین و حکّام
۱۸۹	۱. پاسداری از اسلام و تفکر شیعی
۱۹۰	۲. نجات مسلمانان و مقابله با خونریزی
۱۹۱	۳. زمینه‌سازی در جهت نشر ارزش‌های اسلام
۱۹۲	۴. پاسداری و صیانت از دولت‌های شیعی
۱۹۴	۵. گسترش فرهنگ تشیع
۱۹۵	ب: عناوین و القاب روحانیون
۱۹۹	ج: لباس روحانیت
۲۰۲	۱. نماد فرهنگ و تمدن
۲۰۲	۲. نماد حضور اجتماعی
۲۰۳	۳. نماد مقابله با تهاجم فرهنگی
۲۰۳	د: دخالت روحانیت در سیاست
۲۱۰	هـ: تقلید از علما و روحانیون
۲۱۱	الف) تقلید ناپسند
۲۱۲	ب) تقلید پسندیده
۲۱۷	نتیجه‌گیری
۲۱۹	منابع و مأخذ

مقدمه

روحانیت شیعه، تاریخی به دیرینه تاریخ اسلام دارد و وجود پیغمبر خاتم حضرت محمد ﷺ به عنوان اولین مبلغ اسلام و دعوت کننده مردم به دین خدا در جامعه این تاریخ می درخشد. دومین بزرگواری که طلایه دار تبلیغ دین نبوی بود، امیرالمؤمنین علی علیه السلام تربیت یافته رسول اعظم ﷺ است که جان فانی می داد در راه تبلیغ و ترویج دین خاتم، صفحات تاریخ را پر کرده است. یکی از تاثیر نورانی آن حضرت در راستای تبلیغ اسلام ناب، تربیت اصحاب و یارانی بود که توانایی رساندن پیام اسلام و معارف و احکام دین را به جهانیان داشتند. چراکه به حکم آیه شریفه ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلدِّينِ الْقَدَرُ﴾^۱ دین اسلام، دینی جهانی با احکام جهان شمول است و دین جهانی باید به جهانیان برسد. بدیهی است این مهم در گرو تبلیغ و ترویج دین توسط مبلغان دینی است و اعزام مبلغان تربیت شده به یثرب جهت رساندن پیام اسلام و برقراری رابطه فرهنگی میان یثرب و مکه از نخستین نتایج این حرکت مقدس بود که این امر پس از اجابت اهل یثرب نسبت به دعوت پیغمبر ﷺ صورت پذیرفت و با همین هدف بود که مبلغان دینی به دستور آن حضرت، مرزهای جغرافیایی فراتر از حجاز از قبیل ایران و حبشه را در نورددیدند و بدین وسیله این حقیقت رقم خورد که وجود مقدس پیامبر اعظم ﷺ خود بنیان گذار نهاد روحانیت و تبلیغ دینی در تاریخ اسلام است.

آری، آن حضرت پس از استقرار حاکمیت اسلام در مدینه، افراد آموزش دیده ای را که به علم و پارسایی آنان اطمینان داشت به سوی قبایل و

گاهی به درخواست آنان به عنوان نماینده خود جهت آموزش احکام اسلام گسیل فرمود. هنگامی که حضرت علی علیه السلام را جهت آموزش احکام به یمن فرستاد بخشی از عظمت کار تبلیغ دین و مبلغان دینی و جایگاه آن را تبیین فرمود. بنابراین پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در دوران ۲۳ ساله رسالت خویش و با رهنمود وحی و صراحت آیه شریفه «نَفَر» مبنی بر ضرورت تأسیس مرکزی برای آموزش دین و تربیت مربی و مبلغ دینی، این مهم را به اجرا گذاشت.

پس از رحلت آن حضرت، جانشین حقیقی ایشان (حضرت علی علیه السلام) روش پیامبر را استمرار بخشیدند؛ از این رو تا پایان سال چهارم هجرت، روحانیت با ولایت، مشخص و جایگاه پذیرفته شده در اجتماع مسلمین شناخته شده و مورد مراجعه مردم بود؛ از آن پس اگرچه فراز و فرودهای سیاسی و اجتماعی در روند گسترش نهاد روحانیت وجود داشته است، اما عالمان دین در هر شرایطی، حائز اتصال مردم با اهل بیت و ائمه اطهار علیهم السلام حتی در دوره استیلای حاکمان جور، بوده و با الهام از ائمه معصومین علیهم السلام محور و مرجع تصمیم گیری‌های سیاسی و اجتماعی و حل و فصل مشکلات مردم بوده‌اند؛ خانه روحانیون و علمای دین آنها نهادی بود که آموزش احکام در آنها صورت می‌گرفت و سؤالات مردم و شبهات عقیدتی پاسخ داده می‌شد.

از این روی روحانیت شیعه، تاریخی پیوسته بر اساس اسلام و نهادی شکل گرفته از بنیان وحیانی و جایگاهی پذیرفته شده در پیشگاه اهل بیت و ائمه اطهار علیهم السلام داشته و در این راه با هدایت‌های ائمه اطهار علیهم السلام و ارتباطگری‌ها و شهادت طلبی‌ها، فرهنگ اصیل اسلام و مکتب اهل بیت علیهم السلام را زنده و پویا نگه داشته است؛ لذا در طول تاریخ، فرهنگ و تمدن اسلامی رهین مجاهدت‌های خالصانه این نهاد با عظمت بوده است.

نوشتار حاضر، نگاهی به تاریخچه روحانیت شیعه است که در راستای شناسایی بیشتر این نهاد خصوصاً برای نسل جوان، به همت محقق محترم

جناب آقای محمد صمدی، تألیف گردیده است. امید است مورد استفاده و توجه خوانندگان محترم قرار گیرد.

در پایان، از مؤلف محترم و از همه عزیزانی که ما را در تحقق این اثر یاری نموده‌اند؛ به‌ویژه حجج اسلام آقایان حسین عبدالمحمدی (ارزیاب علمی)، حمیدرضا مطهری (ارزیاب علمی) و امیرعلی حسینی (مدیر گروه تاریخ و سیره) تشکر و سپاسگزاری می‌نمایم.

حسن رضایی‌مهر

رئیس مرکز مطالعات و پاسخ‌گویی به شبهات

www.ketab.ir